

Statusundersøgelse om madordninger og mad- og bevægelsespolitikker i dagtilbud og på skoler

Statusundersøgelse om madordninger og mad- og bevægelsespolitikker i dagtilbud og på skoler

Udarbejdet af Fødevarainstituttet

Marianne Sønderby Sabinsky

Fødevarainstituttet DTU
Afdeling for Ernæring
Oktober 2007

Statusundersøgelse om madordninger og mad- og bevægelsespolitikker i dagtilbud og på skoler

1. udgave, 1. oplag, oktober 2007
Copyright: Fødevareinstituttet DTU
ISBN: 978-87-92158-11-6

Rapporten findes i elektronisk form på adressen:
www.food.dtu.dk

Fødevareinstituttet
Danmarks Tekniske Universitet
Mørkhøj Bygade 19
DK-2860 Søborg
Tlf. +45 72 34 70 00
Fax +45 72 34 70 01

Indholdsfortegnelse

Forord	4
Baggrund	5
Formål	6
Metode	7
Definitioner	7
Kostpolitik	7
Politik for bevægelse og fysisk aktivitet	7
Madordning	7
Forældrebetalte madordninger	7
Dagtilbud.....	8
Skoler.....	8
Dataindsamling	8
Population	10
Deltagerprocent.....	10
Årsager til manglende deltagelse	10
Repræsentativitet.....	10
Mad- og måltidspolitikker	13
Politikker for bevægelse og fysisk aktivitet	14
Madordninger	15
Dagtilbud	15
Vuggestuer	15
Integrerede institutioner	17
Børnehaver	20
Skoler	21
Folkeskoler	21
Privat-/friskoler	23
Kendskab til Fødevarestyrelsens Alt om kost rejsehold	26
Bortfaldsundersøgelse	27
Sammenfatning og afsluttende kommentarer	29
Referencer	31
Bilag 1: Spørgeskema	32

Forord

Madordninger og mad- og måltidspolitikker kan skabe gode rammer for arbejdet med at fremme sunde mad og måltidsvaner hos børn, og derfor er institutioners og skolars arbejde med dette område vigtigt at følge.

Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender ønsker en årlig kortlægning af antallet af dagtilbud og skoler, der har kostpolitikker- og/eller madordninger.

Denne undersøgelse søger udelukkende at afdække antallet af mad- og måltidspolitikker og madordninger, men det vil også være væsentligt at undersøge kvaliteten af mad- og måltidspolitikkerne og ikke mindst udbuddet i de madordninger, der eksisterer i institutionerne og på skolerne.

Undersøgelsen er udført af Fødevareinstituttet DTU, afdeling for Ernæring, som den del af Fødevarestyrelsens projekt Alt om kost, der har til formål at forbedre børns og unges kostvaner og give troværdig information om sund mad og ernæring til den almindelige danske befolkning, blandt andet ved at fremme sund mad og måltider i skoler og institutioner for herigennem at påvirke børns kostvaner.

Anne Lise Christensen har stået for layout af rapporten.

Fødevareinstituttet DTU, Afdeling for Ernæring
Inge Tetens, Forskningschef

Baggrund

Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender har i Fødevarerpolitisk redegørelse fra november 2006 beskrevet, at regeringen hvert år ønsker at kortlægge antallet af dagtilbud og skoler, der har kostpolitikker og/eller madordninger (Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, 2006). På baggrund af dette har Fødevarestyrelsen bedt Fødevarerinstitutionen DTU om at udarbejde en statusundersøgelse inden for området i form af en rapport uden vurderinger og uden sammenligninger med tidligere undersøgelser.

Institutioner og skoler er oplagte arenaer for arbejdet med at fremme sunde kostvaner hos børn. Dette skal ses i lyset af, at børn opholder sig i institution og på skolen mange af døgnets timer. Desuden indtager børn op mod 50% af dagens energi i løbet af en institutionsdag (Fagt et al, 2007).

Med henblik på at forankre arbejdet med sundhed og ernæring i en institution eller på en skole kan det være hensigtsmæssigt at udarbejde en politik, der konkretiserer og synliggør institutionens/skolens arbejde med mad og måltider. En nedskreven politik er med til at skabe fælles fodslag, så alle arbejder mod samme mål. Politikken kan således være med til at sikre, at børn og unge får sund og varieret mad i institutionen eller på skolen, og at de får viden og færdigheder om sund mad.

En madordning i form af et tilbud om et frokostmåltid til børn i institutioner og på skoler er også en mulighed for at forbedre vilkårene for børnenes kostindtag. For at en skolemadsordning kan påvirke børnenes kost i en bedre ernæringsmæssig retning, kræver det, at udbuddet er sundt, og dermed giver børnene mulighed for at kunne indtage en kost, der lever op til de officielle anbefalinger.

Der findes en del danske undersøgelser, der har undersøgt omfanget af mad- og måltidspolitikker og/eller madordninger (Grønfeldt et al., 2007, Lissau et al., 2006, Schmidt, 2006, Styrelsen for social service, 2006). Data bag disse undersøgelser er indsamlet i 2004 og 2005, og eftersom det er et område i udvikling kan der være sket ændringer i den mellemliggende periode, eller også har den anvendte definition af madordning været meget bred eller helt udeladt. Sideløbende med nærværende undersøgelse, er der foretaget en undersøgelse af omfanget af madordninger og mad- og måltidspolitikker udelukkende på skoler (FLIK/IDA, 2007).

En madordning er et vidt begreb og kan dække alt fra fuld kost, hvilket vil sige alle måltider i løbet af dagen alle ugens dage til kun eftermiddagsmad på udvalgte dage. Af Fødevarerpolitisk redegørelse fremgår det, at "Regeringen ønsker, at børn så vidt mulig i dagtilbud og på skoler i løbet af få år kan købe et sundt måltid mad midt på dagen som et alternativ til madpakken"(Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, 2006).

Det er derfor relevant at undersøge, hvor mange institutioner og skoler, som giver børn mulighed for at få/købe et fuldt frokostmåltid. Af Fødevarerpolitisk redegørelse fremgår endvidere, at madordningerne fuldt ud skal finansieres af forældrene, hvorfor omfanget af forældrebetaling også er relevant at inddrage i undersøgelsen.

Fødevarestyrelsen skal fremover på lige fod med mad- og måltidspolitikker arbejde med politikker for bevægelse og fysisk aktivitet. Derfor vil undersøgelsen også afdække forekomsten af politikker inden for dette område.

Formål

Formålet med undersøgelsen er at kortlægge antallet af kostpolitikker, bevægelsespolitikker og madordninger i dagtilbud og på skoler, og hvorvidt madordningerne er forældrebetalte.

Metode

Definitioner

Kostpolitik

I denne rapport vil begrebet kostpolitik være erstattet af mad- og måltidspolitik.

Med en politik for mad og måltider forstås formelle og erklærede beslutninger vedr. mad og måltider, som er vedtaget for institutionen/skolen. Politikken kan indeholde målsætninger/retningslinier for den mad, der serveres eller medbringes (fx ernæringsmæssig kvalitet) samt regler for måltider (fx fysiske rammer, tidsforbrug og samværsformer). Politikken skal være nedskrevet.

Definitionen er den samme, som den Lissau *et al.* (2006) anvendte i undersøgelsen "Mad og fysisk aktivitet i børnehaver, skoler og fritidshjem/skolefritidsordninger – udviklingen i mad og måltider i skoler og fritidshjem/skolefritidsordninger fra 1999-2004". Dette er ligeledes tilfældet for definitionen af politik for bevægelse og fysisk aktivitet.

Politik for bevægelse og fysisk aktivitet

Med en politik for bevægelse og fysisk aktivitet forstås formelle og erklærede beslutninger, som er vedtaget for institutionen/skolen. Politikken kan indeholde målsætninger for børnenes bevægelse og fysiske aktivitet samt regler for bevægelse og fysisk aktivitet". Politikken skal være nedskrevet.

Madordning

På baggrund af formuleringen i Fødevarerpolitisk redegørelse fra november 2006 vil denne undersøgelse kortlægge antallet af dagtilbud og skoler med madordninger, som giver børn mulighed for at få/købe et fuldt frokostmåltid som erstatning for madpakken. Ved et komplet frokostmåltid forstås et måltid, som indeholder en proteindel (kød/fjerkræ/æg), en stivelsesdel (kartofler/ris/pasta/brød) og en grøntdel (grøntsager/frugt).

Forældrebetalte madordninger

Af Dagtilbudslovens kapitel 2 §17, som omhandler forældrebetalte madordninger, fremgår det, at kommunalbestyrelsen kan beslutte at give mulighed for og fastsætte de overordnede rammer for madordningen. Forældrebestyrelsen beslutter, om der skal oprettes en madordning. Forældrene, der benytter madordningen, betaler udgifterne til den. Kommunalbestyrelsen skal fastsætte et maksimumbeløb for forældrenes betaling til madordningen, og kan beslutte om lønudgifter i forbindelse med drift af madordningen, skal indregnes i forældrenes betaling. Kommunalbestyrelsen kan også vedtage, at give tilskud til forældrebetalte madordninger i dagtilbud under hensyntagen til forældrenes økonomiske formåen (Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, 2007).

Forældrebetalte madordninger, kan således dække over forskellige modeller, hvor forældrene kan bidrage mere eller mindre til de udgifter der er i forhold til mad og evt. drift. Men fælles for forældrebetalte madordninger er, at forældrene betaler et beløb ud over den generelle finansiering.

Måden hvorpå finansieringen af madordningen måles i denne undersøgelse er ved at se på hvilke målgrupper, der bidrager til udgifter til mad og drift. Af målgrupper er valgt forældre, institution, kommune og andre, fx sponsorer. Der foretages en generel betragtning af hvem, der bidrager til

henholdsvis mad og drift, og også en mere specifik betragtning af, i hvor mange institutioner og skoler det udelukkende er forældrene, der bidrager til henholdsvis mad, drift og både mad og drift.

Dagtilbud

Dagtilbud dækker vuggestuer, integrerede institutioner og børnehaver.

Skoler

Skoler dækker over folkeskoler og privat-/friskoler.

Dataindsamling

Som undersøgelsesmetode blev valgt et webbaseret spørgeskema med hovedsageligt lukkede svarmuligheder.

Spørgeskemaet indeholdt følgende emner:

Institutionens rammer (type af institution, antal børn, aldersgruppe)

Mad- og måltidspolitik

Politik for bevægelse og fysisk aktivitet

Madordning

Afslutning

Spørgeskemaet bestod af 10-21 spørgsmål afhængig af typen af institution, børnenes alder og forekomsten af en madordning. Fx skulle de integrerede institutioner, der havde både vuggestue- og børnehavebørn svare på spørgsmålene om madordning for hver gruppe. Og hvis de ikke havde børn i vuggestuealderen, fik de kun spørgsmål, der vedrørte børnehavebørnene. Hvis en respondent svarede nej til, at institutionen eller skolen havde en madordning, blev vedkommende automatisk bragt videre til næste relevante spørgsmål.

Spørgeskemaet var webbaseret og blev udfyldt via computeren ved aktivering af et tilsendt link. Administrationen af dataindsamlingen via internettet blev foretaget af analysevirksomheden WEBPOL.

Mailadresser blev indsamlet for så vidt muligt samtlige af landets vuggestuer, integrerede institutioner, børnehaver og skoler (folkeskoler og fri- og privatskoler). Skolernes mailadresser blev indsamlet fra Undervisningsministeriets hjemmeside (Undervisningsministeriet, 2007). Mailadresserne fra institutionerne blev indsamlet ved at udsende en mail til alle landets kommuner, hvori der blev oplyst om undersøgelsens metode og formål, og om de ville være behjælpelige med at sende en liste over e-mailadresser på kommunens institutioner (vuggestuer, integrerede institutioner og børnehaver). Ca. 50% af kommunerne sendte oversigter indeholdende mailadresser retur. Resten af mailadresserne blev indsamlet via kommunernes hjemmeside, og hvis der ikke var opgivet mailadresse på institutionen, blev der taget telefonisk kontakt til institutionen med henblik på at få mailadressen.

Der blev indsamlet 6403 mailadresser. I alt 2102 mailadresser til skoler (folkeskoler: 1602 og fri-og privatskoler: 500). Til institutionerne blev indsamlet 4301 mailadresser. Fordelingen af disse mailadresser på institutionstyper er ikke opgivet, da det ikke altid var muligt at skelne mellem typen af institution.

Spørgeskemaet blev sendt ud til institutionerne og skolerne via et link i en mail. Teksten i emnefeltet var: **"Deltag i landsdækkende undersøgelse om madordninger og politikker"**. I mailen blev institutionerne og skolerne informeret om undersøgelsens formål. Og en væsentlig information var ligeledes, at spørgeskemaet var kort og kun tog 5 minutter at udfylde. Efter 1 uge blev der udsendt en rykker i form af endnu en mail med link til spørgeskemaet. WEBPOL har stået for udsendelsen af mails, men som afsender i modtagernes indbakke har stået Fødevarerinstitutionen, med henblik på at minimere risikoen for, at modtagerne skulle betragte mailen som spam.

Population

Deltagerprocent

Mailen blev sendt ud til 6263 skoler og institutioner. Hvoraf 2390 responderede med komplette besvarelser, hvilket giver en samlet svarprocent på 38,2.

I 92% af tilfældene var det lederen eller souschefen, der besvarede spørgeskemaet (vuggestue: 95%, integreret institution: 98%, børnehave: 99%, folkeskole: 81%, privat-/friskole: 77%). I 2% af tilfældene var det en uddannet pædagog og 6% af spørgeskemaerne blev udfyldt af anden person, oftest en sekretær, en lærer eller den ansvarlige for madordningen.

Årsager til manglende deltagelse

Skolerne og institutionerne har som mange andre målgrupper begrænsede tidsressourcer, og eftersom der bliver foretaget en del undersøgelser med institutioner og skoler som målgruppe, og enkelte undersøgelser endog med lignende formål, kan det påvirke institutionerne og skolernes motivation for at deltage i undersøgelsen.

Undersøgelsen fandt sted i perioden fra 15. juni 2007 til 4. juli 2007. Det er en periode, hvor ansatte kan være på ferie, og hvis mailen er sendt til en mailadresse, som kun anvendes af lederen af institutionen eller skolen, er det muligt, at mailen og dermed linket til spørgeskemaet ikke er set af nogen. Det er ligeledes muligt at nogle vil betragte mailen som spam, da den kommer uopfordret, og dermed slette den, inden den bliver åbnet.

Af gennemførelsesstatistikken fremgår, at der har været 409 ukomplette svar, hvilket har påvirket svarprocenten (tabel 1). Disse ukomplette svar kan skyldes tekniske problemer ved udfyldelsen af spørgeskemaet, at respondenter er blevet afbrudt under udfyldelsen af spørgeskemaet eller, at der har hersket tvivl om spørgsmålenes betydning.

Tabel 1: Gennemførelsesstatistik.

Gennemførelsesstatistik	
Antal udsendte invitationer:	6263
Antal komplette svar:	2390
Antal ukomplette svar:	409
Antal ubesvarede:	3464
Svarprocent alle:	44,7%
Svarprocent komplette:	38,2%

Repræsentativitet

Af tabel 2 fremgår fordelingen af institutioner og skoler i landets regioner.

Data over antal institutioner stammer fra Danmarks Statistik og er fra før de nye regioner blev dannet og kommunesammenlægningerne trådte i kraft (Danmarks Statistik, 2007). Det er muligt, at kommunesammenlægningerne kan have haft indflydelse på antallet af institutioner. Informationer om antal skoler er derimod fra 2007 (Undervisningsministeriet, 2007). Som det fremgår af tabel 2, er deltagerpopulationen repræsentativ hvad angår den geografiske fordeling. Desuden er der en jævn fordeling af besvarelser fra de forskellige typer af institutioner og skoler, som har deltaget i undersøgelsen.

Tabel 2: Fordeling af antal institutioner og skoler og deltagerprocent i regioner.

Region	Vuggestue		Integreret institution		Børnehave		Folkeskole		Privat-/friskole	
	Alle (%) (n= 471)	Delt* (%) (n=188)	Alle (%) (n=1962)	Delt* (%) (n=667)	Alle (%) (n=2257)	Delt* (%) (n=748)	Alle (%) (n=1603)	Delt* (%) (n=619)	Alle (%) (n=506)	Delt* (%) (n=168)
Hovedstaden	56	51	45	43	23	21	21	22	25	22
Sjælland	8	11	13	17	14	16	16	14	16	16
Syddanmark	8	12	16	18	24	29	25	29	28	29
Midtjylland	24	25	21	20	25	25	25	23	22	23
Nordjylland	4	1	5	2	14	9	13	12	9	10
Total	100	40	100	34	100	33	100	39	100	33

* Deltagere i undersøgelsen

(Kilde: Danmarks Statistik 2007, Undervisningsministeriet 2007)

I tabel 3 sammenlignes urbaniseringsgraden for de deltagende institutioner og skoler med alle institutioner og skoler i Danmark. I spørgeskemaet tages udgangspunkt i den nye kommune struktur, når respondenter angiver kommunetilhørsforhold. Danmarks Statistik har udviklet geokoder, der kan anvendes til de nye kommuner, hvor bytallene for 2006 er anvendt. Geokoderne for 2007 er dog endnu ikke officielle (Hendrup, 2007). Oplysningerne vedrørende institutionernes fordeling i de gamle kommuner er derfor blevet lagt sammen, med henblik på at få data for de nye kommuner. Efterfølgende er geokoder for 2007 anvendt. Der er god overensstemmelse mellem urbaniseringsgraden for institutionerne og skolerne i undersøgelsen og alle institutioner og skoler i Danmark.

Tabel 3: Fordeling på urbaniseringsgrad blandt deltagere i undersøgelsen og landets institutioner og skoler.

Urbanisering*	Vuggestue		Integreret institution		Børnehave		Folkeskole		Privat-/friskole	
	Alle (%)	Deltagere (%)	Alle (%)	Deltagere (%)	Alle (%)	Deltagere (%)	Alle (%)	Deltagere (%)	Alle (%)	Deltagere (%)
Hovedstaden	34	31	15	12	10	9	5	5	13	11
Hovedstadens forstæder	16	13	17	17	7	6	8	8	6	5
Resten af hovedstaden	11	15	16	21	10	10	10	12	9	7
Bykommuner \geq 100.000	21	23	15	15	14	9	11	6	11	8
Bykommuner 10.000-99.999	15	15	30	28	40	44	45	44	40	45
By I alt	97	97	93	93	81	78	79	75	79	77
Resten af landet	3	3	7	7	19	22	21	25	21	23
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

(Kilde: Danmarks Statistik 2007, Undervisningsministeriet 2007)

*Baseret på Danmarks Statistiks inddeling af landets kommuner i geokoder i 2007.

Det gennemsnitlige antal af børn i de deltagende institutioner og skoler stemmer overens med data fra Danmarks Statistik og Undervisningsministeriets oplysninger over danske grundskoler, som har registreret henholdsvis antallet af børn, der var indskrevne i institutionerne i 2006 og elever på de enkelt skoler i skoleåret 2006/2007 (tabel 4) (Danmarks Statistik, 2007, Undervisningsministeriet, 2007).

Tabel 4: Antal børn i de deltagende institutioner og skoler sammenlignet med data fra hele Danmark.

	Alle Størrelse på institution (antal børn i gennemsnit)	Deltagere i undersøgelsen Størrelse på institution (antal børn i gennemsnit)
Vuggestue	36	39
Integreret institution	68	74
Børnehave	47	54
Folkeskole	372	378
Privat-/friskole	182	196

(Kilde: Danmarks Statistik 2007, Undervisningsministeriet 2007)

De deltagende institutioner og skoler vurderes således at være repræsentative, hvad angår geografisk placering, fordeling mellem land og by og størrelse.

Institutionerne og skolerne, der deltager i undersøgelsen, repræsenterer dermed institutioner og skoler i Danmark med hensyn til forskelle, der kan være på institutioner og skoler, der ligger forskellige steder i Danmark, og også i forhold til forskellighed, som kunne forekomme mellem institutioner eller skoler beliggende i byområder eller landområder, eller store og små institutioner/skoler.

Mad- og måltidspolitikker

Som det fremgår af tabel 5 har 64% af skolerne og dagtilbuddene en nedskreven mad- og måltidspolitik. I alt har 24% svaret nej til spørgsmålet om, hvorvidt institutionen/skolen har en politik for området, mens 12% har svaret andet, med mulighed for uddybning. Svarmuligheden "Andet" blev tilføjet efter afprøvning af spørgeskemaet. De institutioner, der har sat kryds ved andet har skrevet, at de er i gang med at udarbejde en mad- og måltidspolitik, at de har en mundtlig politik på området, eller at kommunen har en mad- og måltidspolitik, men at institutionen/skolen ikke har en nedskreven politik for mad og måltider.

Tabel 5: Forekomsten af mad- og måltidspolitikker.

		Antal	Pct.
Har institutionen/skolen en nedskreven politik for mad og måltider?	Ja	1521	64%
	Nej	579	24%
	Andet	290	12%
	Total	2390	100%

Når forekomsten af mad- og måltidspolitikker betragtes på institutionsniveau, er der dog en vis forskel på frekvenserne.

Tabel 6: Fordeling af mad- og måltidspolitikker i dagtilbud og på skoler.

	Antal	Pct.
Vuggestue	166	88%
Børnehave	509	68%
Integreret institution	512	77%
Folkeskole	279	45%
Privat-/friskole	55	33%

I alt har 88% af vuggestuerne en nedskrevet mad- og måltidspolitik. I de integrerede institutioner er det tilfældet for 77% af institutionerne og 68% af børnehaverne har en mad- og måltidspolitik. På skolerne er forekomsten af en mad- og måltidspolitik mindre hyppig i og med 45% og 33% af henholdsvis folkeskolerne og privat-/friskolerne har en politik for området.

Politikker for bevægelse og fysisk aktivitet

Som det fremgår af tabel 7, så er forekomsten af nedskrevne politikker for bevægelse og fysisk aktivitet ikke så stor som tilfældet er for mad- og måltidspolitikker. I alt har 40% af institutionerne og skolerne en nedskrevet politik for området, 46% har ikke en politik for bevægelse og fysisk aktivitet, mens 14% har svaret andet, som dækker over forklaringer på, hvordan de via forskellige aktiviteter og en positiv holdning til bevægelse og fysisk aktivitet fremmer børnenes aktivitetsniveau, men uden at intentionerne er nedfældet i form af en politik. Mange af institutionerne henviser dog til, at overvejelser om bevægelse og fysisk aktivitet indgår i de lovpligtige pædagogiske lærerplaner, som formuleres i institutionerne. Som tilfældet var for mad- og måltidspolitikker beskriver mange også, at de er i gang med at udarbejde en politik inden for området.

Tabel 7: Forekomsten af politikker for bevægelse og fysisk aktivitet.

		Antal	Pct.
Har institutionen en nedskreven politik for bevægelse og fysisk aktivitet?	Ja	966	40%
	Nej	1099	46%
	Andet	325	14%
	Total	2390	100%

Det ses ligeledes for politikker for bevægelse og fysisk aktivitet, at der er forskel på frekvenserne, når data betragtes på institutionsniveau, jf. tabel 8. Som det fremgik for mad- og måltidspolitikker har dagtilbuddene i højere grad end skolerne også en politik for bevægelse i og med 65%, 46% og 45% af henholdsvis vuggestuer, integrerede institutioner og børnehaver har en bevægelsespolitik. Skolerne følger efter med 24% og 29%, som er andelen af henholdsvis folkeskoler og privat-/friskoler, der har en politik for bevægelse og fysisk aktivitet.

Tabel 8: Fordeling af politikker for bevægelse og fysisk aktivitet i dagtilbud og på skoler.

	Antal	Pct.
Vuggestue	122	65%
Børnehave	338	45%
Integreret institution	306	46%
Folkeskole	151	24%
Privat-/friskole	49	29%

Madordninger

I det følgende gennemgås resultaterne vedrørende forekomsten af madordninger i institutionerne og på skolerne. Ud over spørgsmålet om et komplet frokostmåltid, er der i undersøgelsen også spurgt til, om institutionen/skolen har et andet madtilbud. Således har institutioner og skoler, der ikke tilbyder et komplet frokostmåltid også kunne markere, at de har et madtilbud. Fokus har været at få indsigt i, hvor mange skoler og institutioner, der serverer et komplet frokostmåltid, og derfor er detaljeringsniveauet for andre madtilbud begrænset.

Derudover er der indsamlet informationer om, hvor hyppigt madordningen er tilgængelig for børnene og om løsningen er permanent. Desuden fremgår det i hvor mange institutioner og skoler forældrene helt eller delvist bidrager til udgifterne til mad og drift.

Dagtilbud

Vuggestuer

Som det ses af tabel 9 har 87% af vuggestuerne en madordning. I 82% af tilfældene får børnene et fuldt frokostmåltid alle ugens dage. I nogle institutioner er der tale om delvise madordninger, eftersom 15% og 2% får et fuldt frokostmåltid henholdsvis 3-4 dage om ugen og 1-2 dage om ugen. Oftest er madordningen en permanent løsning (96%), kun 4% af madordningerne til vuggestuebørnene er midlertidige ordninger. I 92% af vuggestuerne produceres maden i institutionen, 3% får mad fra eksterne leverandører og 5% af institutionerne har en kombination af egenproduktion og ekstern produktion.

Tabel 9: Svarfordeling til spørgsmål om madordning i vuggestuer.

		Antal	Pct.
Har institutionen en madordning, der indebærer, at vuggestuebørnene har mulighed for at få et frokostmåltid som erstatning for madpakken?	Ja	164	87%
	Nej	24	13%
	Total	188	100%
Hvor hyppigt har vuggestuebørnene mulighed for at få et frokostmåltid som erstatning for madpakken?	Alle ugens dage	135	82%
	3-4 dage om ugen	25	15%
	1-2 dage om ugen	4	2%
	Total	164	100%
Er madordningen til vuggestuebørnene permanent eller midlertidig (fx en forsøgsordning)?	En permanent madordning	157	96%
	En midlertidig madordning	7	4%
	Total	164	100%
Hvor er maden til vuggestuebørnene produceret?	Produceret af ekstern(e) leverandør(er)	5	3%
	Produceret i institutionen	151	92%
	Kombination af egenproduktion og ekstern produktion	8	5%
	Total	164	100%

I alt 89% af de vuggestuer, der har svaret, at de har en madordning, har også svaret ja til, at de har en mad- og måltidspolitik.

Der er fundet forskellige resultater af, hvorvidt en mad- og måltidspolitik har indflydelse på den ernæringsmæssige kvalitet af en madordning. Lissau *et al.* (2006) fandt en tendens til en positiv sammenhæng mellem tilstedeværelsen af en politik og et sundere madudbud til børnene i institutioner og på skoler. Christensen & Hansen (2007) fandt i en undersøgelse af udbuddet i skolemadsordninger ikke samme tendens.

Andre madtilbud

Til spørgsmålet om, hvorvidt vuggestuen har andre madtilbud til børnene, svarer 49% ja. Årsagen til den lave tilkendegivelse af at have andre madtilbud, kan muligvis skyldes, at spørgsmålet er blevet tolket som andre madtilbud i forbindelse med frokostmåltidet. For de 49% der har svaret ja, fremgår det, at de fleste tilbyder morgenmad (88%), et formiddagsmåltid (82%) og et eftermiddagsmåltid (95%).

Tabel 10: Svarfordeling til spørgsmål om andre madtilbud i vuggestuer.

		Antal	Pct.
Er der andre madtilbud til vuggestuebørnene?	Ja	92	49%
	Nej	96	51%
	Total	188	100%
Hvilke andre madtilbud er der til vuggestuebørnene?	Morgenmad	81	88%
	Formiddagsmåltid	75	82%
	Frokost supplement til madpakken	31	34%
	Eftermiddagsmåltid/frugtordning	87	95%
	Andet	25	27%

*Det har været muligt at sætte flere krydser, hvorfor % overstiger 100

Finansiering af madordning

Af tabel 11 fremgår hvilke målgrupper, der bidrager til finansieringen af madordningen til vuggestuebørnene. I alt oplyser 76% af vuggestuerne, at forældrene ingen udgift har til maden, når deres barn går i vuggestue. Kommunen og institutionen står primært for udgifterne til såvel mad som drift af madordningen.

Tabel 11: Finansiering af madordninger i vuggestuer.

		Udgift til maden Antal/pct.	Udgift til drift Antal/pct.	Ingen udgift Antal/pct.	Ved ikke Antal/pct.
Hvordan finansieres madordningen til vuggestuebørnene - Hvem dækker udgifterne?	Forældre	21/13%	19/12%	125/76%	5/3%
	Institution	129/79%	93/57%	16/10%	1/1%
	Kommune	60/37%	108/66%	28/17%	12/7%
	Andre	0/0%	0/0%	102/62%	62/38%

*Det har været muligt at sætte flere krydser, hvorfor % overstiger 100.

Af tabel 12 fremgår det, i hvor mange vuggestuer, at det udelukkende er forældrene, der bidrager til udgifterne forbundet med madordningen. I 2% af de i alt 164 vuggestuer, der har madordning, er det forældrene, der dækker hele udgiften til maden. Og i 2% af vuggestuerne er det udelukkende forældrene, der betaler udgifterne til drift af madordningen. Der er ingen vuggestuer, hvor det kun er forældrene, der dækker såvel udgiften til mad som drift.

Tabel 12: Fuld forældrebetaling af madordninger i vuggestuer.

	Fuld forældrebetaling	
	Vuggestue	
	Antal	Pct.
Udgift til mad	4	2%
Udgift til drift	3	2%
Udgift til drift og mad	0	0%

Integrerede institutioner

For de aldersintegrerede institutioner er resultaterne for spørgsmål vedrørende madordninger delt op for vuggestuebørn (0-ca. 3 år) og børnehalebørn (ca. 3-6 år), eftersom der oftest ikke er den samme ordning for børnene, hvilket også fremgår af tabel 13. I alt har 667 aldersintegrerede institutioner medvirket i undersøgelsen. Deraf har 578 af disse institutioner haft børn i vuggestuealderen.

I alt har 72% af integrerede institutioner med vuggestuer en madordning. Næsten alle integrerede institutioner med vuggestuer tilbyder madordning alle ugens dage (92%). Desuden er det oftest en permanent løsning (97%). Og i 89% af tilfældene produceres maden internt.

For børnehalebørnene tilbyder 17% af de integrerede institutioner en madordning. I 49% af tilfældene eksisterer madordningen alle ugens hverdage. I 13% og 38% af tilfældene forekommer tilbuddet om en madordning henholdsvis 3-4 dage om ugen og 1-2 dage om ugen. Ordningerne for børnehalebørnene i de integrerede institutioner ser ud til i mindre grad at være permanente, idet 21% af ordningerne er midlertidige.

I 80% af de integrerede institutioner, der har en madordning til vuggestuebørnene, forekommer der en mad- og måltidspolitik, og for de institutioner, der kan tilbyde børnehalebørnene et fuldt frokostmåltid, eksisterer der en mad- og måltidspolitik i 87% af tilfældene.

Tabel 13: Svarfordeling til spørgsmål om madordning i integrerede institutioner.

		Vuggestue i integreret inst.		Børnehave i integreret inst.	
		Antal	Pct.	Antal	Pct.
Har institutionen en madordning, der indebærer, at vuggestuebørnene/børnehavebørnene har mulighed for at få et frokostmåltid som erstatning for madpakken?	Ja	418	72%	115	17%
	Nej	160	28%	552	83%
	Total	578	100%	667	100%
Hvor hyppigt har børnene mulighed for at få et frokostmåltid som erstatning for madpakken?	Alle ugens dage	384	92%	56	49%
	3-4 dage om ugen	28	7%	15	13%
	1-2 dage om ugen	6	1%	44	38%
	Total	418	100%	115	100%
Er madordningen til børnene permanent eller midlertidig (fx en forsøgsordning)?	En permanent madordning	405	97%	91	79%
	En midlertidig madordning	13	3%	24	21%
	Total	418	100%	115	100%
Hvor er maden til børnene produceret?	Produceret af ekstern(e) leverandør(er)	29	7%	3	3%
	Produceret i institutionen	373	89%	101	88%
	Kombination af egen- og ekstern produktion	16	4%	11	9%
	Total	418	100%	115	100%

Andre madtilbud

Med hensyn til om institutionerne tilbyder andet end et fuldt frokostmåltid, svarer 61% af de integrerede institutioner med vuggestuebørn ja og 66% af integrerede institutioner med børnehavebørn (tabel 14).

Hyppigst er det morgenmad og eftermiddagsmåltidet, som de tilbyder, i institutionerne med vuggestuebørn er det dog også et formiddagsmåltid (81%).

Tabel 14: Svarfordeling til spørgsmål om andre madtilbud til i integrerede institutioner.

		Vuggestue i integreret inst.		Børnehave i integreret inst.	
		Antal	Pct.	Antal	Pct.
Er der andre madtilbud til børnene?	Ja	351	61%	442	66%
	Nej	227	39%	225	34%
	Total	578	100%	667	100%
Hvilke andre madtilbud er der til børnene?	Morgenmad	313	89%	375	85%
	Formiddagsmåltid	284	81%	110	25%
	Frokost supplement til madpakken	40	11%	15	3%
	Eftermiddagsmåltid/frugtordning	326	93%	346	78%
	Andet	45	13%	79	18%

Finansiering af madordningen

Fordelingen mellem målgrupper der bidrager til finansieringen af madordningen til vuggestuebørnene i de integrerede institutioner, minder i høj grad om fordelingen for vuggestuerne. Andelen af forældre, der bidrager til finansieringen, ser ud til at være næsten den samme (14%).

Og det er primært institutionen og kommunen, der står for at dække udgifterne til mad og drift (tabel 15).

Tabel 15: Finansiering af madordninger til børn i vuggestuealderen i integrerede institutioner.

		Udgift til maden	Udgift til drift	Ingen udgift	Ved ikke
		Antal/pct.	Antal/pct.	Antal/pct.	Antal/pct.
Hvordan finansieres madordningen til vuggestuebørnene - Hvem dækker udgifterne?	Forældre	58/14%	51/12%	322/77%	9/2%
	Institution	267/64%	224/54%	71/17%	4/1%
	Kommune	173/41%	280/67%	80/19%	17/4%
	Andre	1/0,2%	3/0,7%	296/71%	118/28%

*Det har været muligt at sætte flere krydser, hvorfor % overstiger 100.

For børnehavebørnene i de integrerede institutioner bidrager forældrene i højere grad til finansiering af madordningen, jf. tabel 16. I 72% af de institutioner, der har en madordning til børnehavebørnene, har forældrene en udgift til maden, i 30% af institutionerne har forældrene udgifter til driften og i 20% af institutioner oplyses, at forældrene ikke har nogen udgift til madordningen.

Tabel 16: Finansiering af madordninger til børn i børnehavealderen i integrerede institutioner.

		Udgift til maden	Udgift til drift	Ingen udgift	Ved ikke
		Antal/pct.	Antal/pct.	Antal/pct.	Antal/pct.
Hvordan finansieres madordningen til børnehavebørnene - Hvem dækker udgifterne?	Forældre	83/72%	35/30%	23/20%	1/1%
	Institution	48/42%	64/56%	23/20%	1/1%
	Kommune	17/15%	33/29%	72/63%	3/3%
	Andre	0/0%	1/1%	91/79%	23/20%

*Det har været muligt at sætte flere krydser, hvorfor % overstiger 100.

Af tabel 17 ses, i hvor mange integrerede institutioner, der har madordning til henholdsvis vuggestuebørn og børnehavebørn, at forældrene fuldt ud dækker udgifterne til henholdsvis mad, drift og både mad og drift.

I 6% af de 418 integrerede institutioner med vuggestuer, der har en madordning, er det udelukkende forældrene, der dækker udgiften til maden. I 1% af tilfældene dækker forældrene udgiften til driften. Og i 0,5% af disse institutioner dækker forældrene udgiften til såvel mad som drift.

I 48% af de integrerede institutioner, der har madordning til deres børnehavebørn, er det udelukkende forældrene, der dækker udgifterne til mad. I 11% af institutionerne dækker forældrene udgifterne til drift. Og i 8% af de integrerede institutioner som har madordning til børnehavebørnene er det forældrene, der fuldt ud dækker udgifterne til såvel mad som drift.

Tabel 17: Fuld forældrebetaling af madordninger i integrerede institutioner.

	Fuld forældrebetaling			
	Vuggestue Integreret inst.		Børnehave integreret inst.	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Udgift til mad	23	6%	55	48%
Udgift til drift	3	1%	13	11%
Udgift til drift og mad	2	0,5%	9	8%

Børnehaver

I alt 12% af de deltagende børnehaver har en madordning jf. tabel 18. I 56% af tilfældene er der mulighed for et frokostmåltid i stedet for madpakken 1-2 dage om ugen. Kun i 28% af tilfældene er ordningen gældende alle ugens dage og 16% af eksisterende madordninger i børnehaver dækker 3-4 dage om ugen.

I alt i 84% af de forekomne madordninger er dette en permanent løsning og midlertidig i de resterende 16%. Også til børnehavebørnene produceres maden hovedsageligt i institutionen (77%). Ti procent produceres af eksterne leverandører, og i 13% af ordningerne produceres maden såvel internt som eksternt. I 80% børnehaverne, der har en madordning er der også nedfældet en mad- og måltidspolitik.

Tabel 18: Svarfordeling til spørgsmål om madordning i børnehaver.

		Antal	Pct.
Har institutionen en madordning, der indebærer, at børnehavebørnene har mulighed for at få et frokostmåltid som erstatning for madpakken?	Ja	93	12%
	Nej	655	88%
	Total	748	100%
Hvor hyppigt har børnehavebørnene mulighed for at få et frokostmåltid som erstatning for madpakken?	Alle ugens dage	26	28%
	3-4 dage om ugen	15	16%
	1-2 dage om ugen	52	56%
	Total	93	100%
Er madordningen til børnehavebørnene permanent eller midlertidig (fx en forsøgsordning)?	En permanent madordning	78	84%
	En midlertidig madordning	15	16%
	Total	93	100%
Hvor er maden til børnehavebørnene produceret?	Produceret af ekstern(e) leverandør(er)	9	10%
	Produceret i institutionen	72	77%
	Kombination af egenproduktion og ekstern produktion	12	13%
	Total	93	100%

Andre madtilbud

I alt 66% af børnehaverne har andre madtilbud ud over et fuldt frokostmåltid. Hovedsageligt i form af morgenmad (84%) og et eftermiddagsmåltid (74%).

Tabel 19: Svarfordeling til spørgsmål om andre madtilbud i børnehaver.

		Antal	Pct.
Er der andre madtilbud til børnehavebørnene?	Ja	492	66%
	Nej	256	34%
	Total	748	100%
Hvilke andre madtilbud er der til børnehavebørnene?	Morgenmad	415	84%
	Formiddagsmåltid	131	27%
	Frokost supplement til madpakken	23	5%
	Eftermiddagsmåltid/frugtordning	364	74%
	Andet	117	24%

*Det har været muligt at sætte flere krydser, hvorfor % overstiger 100.

Finansiering af madordning

Forældrebetaling forekommer i højere grad, når det gælder madordninger til børnehavebørn. I alt oplyser 70% af institutionerne, at forældrene har udgifter til den mad, der serveres for deres børn. Og i 11% af institutionerne har forældrene udgifter til driften af madordningen. I alt har 28% af institutionerne med en madordning angivet, at forældrene ikke har nogen udgifter til madordningen.

Tabel 20: Finansiering af madordninger i børnehaver.

		Udgift til maden Antal/pct.	Udgift til drift Antal/pct.	Ingen udgift Antal/pct.	Ved ikke Antal/pct.
Hvordan finansieres madordningen til børnehavebørnene - Hvem dækker udgifterne?	Forældre	65/70%	10/11%	26/28%	0/0
	Institution	47/51%	49/53%	18/19%	0/0
	Kommune	10/11%	24/26%	60/65%	5/5%
	Andre	0/0	1/1%	81/87%	11/12%

*Det har været muligt at sætte flere krydser, hvorfor % overstiger 100

I 41% af børnehaverne, der har en madordning, er det forældrene, der betaler hele madbudgettet. I 4% af institutionerne er det forældrene, der dækker udgifterne til drift. Og i 3% betaler forældrene for både mad og drift (tabel 21).

Tabel 21: Fuld forældrebetaling af madordninger i børnehaver.

	Fuld forældrebetaling	
	Børnehave	
	Antal	Pct.
Udgift til mad	38	41%
Udgift til drift	4	4%
Udgift til drift og mad	3	3%

Skoler

Folkeskoler

Tabel 22 viser svarfordelingen for spørgsmålet om madordning i de deltagende folkeskoler. På 72% af folkeskolerne er etableret en madordning, der indebærer, at eleverne kan få eller købe et frokostmåltid som erstatning for madpakken. I 84% af tilfældene er det en mulighed alle ugens dage. Mens det på 5% af skolerne er muligt 3-4 dage om ugen og på 11% af skolerne er der en madordning 1-2 dage om ugen. Madordningerne er oftest permanente løsninger (86%). Og maden er på 63% af skolerne produceret af eksterne leverandører. På 18% af skolerne er frokosten produceret på skolen og på 19% er der tale om en kombination af egen- og ekstern produktion. For skolerne gælder det, at der på 48% af dem, der har etableret en madordning, også forekommer en mad- og måltidspolitik.

Tabel 22: Svarfordeling til spørgsmål om madordning i folkeskoler.

		Antal	Pct.
Har skolen en madordning, der indebærer, at børnene har mulighed for at få/købe et frokostmåltid som erstatning for madpakken?	Ja	448	72%
	Nej	171	28%
	Total	619	100%
Hvor hyppigt har børnene mulighed for at få/købe et frokostmåltid som erstatning for madpakken?	Alle ugens dage	378	84%
	3-4 dage om ugen	20	5%
	1-2 dage om ugen	50	11%
	Total	448	100%
Er madordningen til børnene permanent eller midlertidig (fx en forsøgsordning)?	En permanent madordning	387	86%
	En midlertidig madordning	61	14%
	Total	448	100%
Hvor er maden produceret?	Produceret af ekstern(e) leverandør(er)	284	63%
	Produceret på skolen	79	18%
	Kombination af egenproduktion og ekstern produktion	85	19%
	Total	448	100%

Andre madtilbud

I alt 37% af folkeskolerne har andre madtilbud til eleverne. Hyppigst i form af et supplement til madpakken (55%).

Tabel 23: Svarfordeling til spørgsmål om andre madtilbud i folkeskoler.

		Antal	Pct.
Er der andre madtilbud til skolebørnene?	Ja	226	37%
	Nej	393	63%
	Total	619	100%
Hvilke andre madtilbud er der til skolebørnene?	Morgenmad	33	15%
	Formiddagsmåltid	51	23%
	Frokost supplement til madpakken	124	55%
	Eftermiddagsmåltid/frugtordning	59	26%
	Andet	60	27%

*Det har været muligt at sætte flere krydser, hvorfor % overstiger 100

Finansiering af madordning

Finansieringen af madordningerne på skolerne adskiller sig fra finansieringen i dagtilbuddene, eftersom næsten alle de deltagende folkeskoler, der har en madordning, har oplyst, at forældrene har udgifter til madordningen. På 99% af skolerne bidrager forældrene til finansiering af maden og på 27% af skolerne til driften af en madordning. Institutionen i dette tilfælde skolen bidrager stadig til såvel mad som drift, men i begrænset omfang til maden.

Tabel 24: Finansiering af madordninger i folkeskoler.

		Udgift til maden	Udgift til drift	Ingen udgift	Ved ikke
		Antal/pct.	Antal/pct.	Antal/pct.	Antal/pct.
Hvordan finansieres madordningen til skolebørnene - Hvem dækker udgifterne?	Forældre	443/99%	122/27%	0/0	2/0,4%
	Institution	19/4%	249/56%	185/41%	10/2%
	Kommune	7/2%	109/24%	315/70%	23/5%
	Andre	2/0,4%	9/2%	375/84%	64/14%

*Det har været muligt at sætte flere krydser, hvorfor % overstiger 100

På 94% af de deltagende skoler er det udelukkende forældrene/eleverne, der dækker udgifterne til maden. På nogle skoler dækker forældrene ligeledes alle udgifter til driften af madordningen (13%). Og på 13% af de deltagende folkeskoler er det forældrene, der dækker såvel mad- og driftsudgiften (tabel 25).

Tabel 25: Fuld forældrebetaling af madordninger i folkeskoler.

Fuld forældrebetaling			
Folkeskoler			
	Antal	Pct.	
Udgift til mad	419	94%	
Udgift til drift	58	13%	
Udgift til drift og mad	56	13%	

Privat-/friskoler

På 44% af de deltagende privat- og friskoler eksisterer muligheden for et frokostmåltid i stedet for madpakken. På 74% af disse skoler er det alle ugens dage, at denne mulighed forekommer. I 8% af tilfældene kan eleverne få/købe et måltid mad til frokost 3-4 dage om ugen og på 18% af privat- og friskolerne er det en mulighed 1-2 dage om ugen. Madordningen er ofte permanent (82%), og sammenlignet med folkeskolen produceres maden i højere grad på skolen, da dette sker på 41% af skolerne, mens 46% af skolerne får maden fra eksterne leverandører. På 13% af skolerne ses en kombination af ekstern og intern produktion. Tilstedeværelsen af en mad- og måltidspolitik på de privat- og friskoler, der har en madordning, forekommer i 42% af tilfældene.

Tabel 26: Svarfordeling til spørgsmål om madordning i privat-/friskoler.

		Antal	Pct.
Har skolen en madordning, der indebærer, at børnene har mulighed for at få/købe et frokostmåltid som erstatning for madpakken?	Ja	74	44%
	Nej	94	56%
	Total	168	100%
Hvor hyppigt har børnene mulighed for at få/købe et frokostmåltid som erstatning for madpakken?	Alle ugens dage	55	74%
	3-4 dage om ugen	6	8%
	1-2 dage om ugen	13	18%
	Total	74	100%
Er madordningen til børnene permanent eller midlertidig (fx en forsøgsordning)?	En permanent madordning	61	82%
	En midlertidig madordning	13	18%
	Total	74	100%
Hvor er maden produceret?	Produceret af ekstern(e) leverandør(er)	34	46%
	Produceret på skolen	30	41%
	Kombination af egenproduktion og ekstern produktion	10	13%
	Total	74	100%

Andre madtilbud

På 45% af privat-/friskolerne forekommer et andet madtilbud. Dette er særligt om eftermiddagen (58%) eller som et supplement til madpakken (33%).

Tabel 27: Svarfordeling til spørgsmål om andre madtilbud i privat-/friskoler.

		Antal	Pct.
Er der andre madtilbud til børnene?	Ja	76	45%
	Nej	92	55%
	Total	168	100%
Hvilke andre madtilbud er der til børnene?	Morgenmad	8	11%
	Formiddagsmåltid	16	21%
	Frokost supplement til madpakken	25	33%
	Eftermiddagsmåltid/frugtordning	44	58%
	Andet	21	28%

*Det har været muligt at sætte flere krydser, hvorfor % overstiger 100.

Finansiering af madordningen

Også på privat- og friskoler bidrager forældrene i høj grad til finansieringen af maden. Men flere privat- og friskolers eget budget bidrager også til finansieringen af maden og driften (tabel 28).

Tabel 28: Finansiering af madordninger i privat-/friskolen.

		Udgift til maden	Udgift til drift	Ingen udgift	Ved ikke
		Antal/pct.	Antal/pct.	Antal/pct.	Antal/pct.
Hvordan finansieres madordningen til skolebørnene - Hvem dækker udgifterne?	Forældre	63/85%	13/18%	8/11%	0/0%
	Institution	14/19%	42/57%	26/35%	0/0%
	Kommune	1/1%	2/3%	70/95%	1/1%
	Andre	1/1%	2/3%	67/91%	4/5%

*Det har været muligt at sætte flere krydser, hvorfor % overstiger 100

På 77% af de deltagende skoler bliver det oplyst, at det kun er forældrene, der dækker udgiften til maden. På 5% af skolerne betaler forældrene driftsudgifterne. Og på 4% af skolerne dækker forældrene hele udgiften til såvel mad som drift (tabel 29).

Tabel 29: Fuld forældrebetaling af madordninger i privat-/friskoler.

Fuld forældrebetaling		
Privat-/friskoler		
	Antal	Pct.
Udgift til mad	57	77%
Udgift til drift	4	5%
Udgift til drift og mad	3	4%

Kendskab til Fødevarerstyrelsens Alt om kost rejsehold

Fødevarerstyrelsen har ønsket information om kendskab til deres Alt om kost rejsehold. Derfor er der i undersøgelsen spurgt til dette. Formålet med spørgsmålet kan ligeledes betragtes som en håndsrækning til de skoler og institutioner, der er i tvivl om, hvordan de kommer videre i arbejdet med at skabe nogle sunde rammer for institutionens/skolens børn, i og med at de bliver oplyst om muligheden for at få gratis råd og vejledning i forhold til udarbejdelse af en mad- og måltidspolitik og/eller etablering af en madordning.

Som det fremgår af tabel 30, er der 34% af respondenterne, der har kendskab til rejseholdet.

Tabel 30: Kendskab til Fødevarerstyrelsens rejsehold.

		Antal	Pct.
Havde du i forvejen kendskab til Fødevarerstyrelsens rejsehold?	Ja	819	34%
	Nej	1571	66%
	Total	2390	100%

Hvis spørgsmålet betragtes på institutionsniveau, er der en anelse forskel på kendskabet til rejseholdet, jf. tabel 31. Der er et større kendskab til rejseholdet i de integrerede institutioner og i børnehaverne (mellem 36 og 40%). I alt har 32% af folkeskolerne svaret, at de kender rejseholdet, og mindre kendskab er der i vuggestuerne og i privat- og friskolerne, hvor henholdsvis 28% og 21% har svaret, at de kender rejseholdet.

Tabel 31: Kendskab til Fødevarerstyrelsens rejsehold i dagtilbud og på skoler.

		Institution											
		Vuggestue		Vuggestue i integreret institution		Børnehave i integreret institution		Børnehave		Folkeskole		Privatskole/fri skole	
Kendskab til rejseholdet?		Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Kendskab til rejseholdet?	Ja	53	28%	229	40%	262	39%	270	36%	199	32%	35	21%
	Nej	135	72%	349	60%	405	61%	478	64%	420	68%	133	79%
	Total	188	100%	578	100%	667	100%	748	100%	619	100%	168	100%

Bortfaldsundersøgelse

Det er muligt, at de, der har valgt at svare på det webbaserede spørgeskema, tilhører en gruppe med en større hyppighed, hvad angår tilstedeværelsen af madordninger og politikker inden for mad og bevægelse. Selvom den gruppe, der har besvaret spørgsmålene, vurderes at være repræsentativ, hvad angår geografisk fordeling, fordeling mellem land og by og størrelse, er der på grund af den forholdsvis lave svarprocent, foretaget en undersøgelse af den gruppe, som ikke har svaret på undersøgelsen.

Bortfaldsundersøgelsen er afgrænset til folkeskolerne. Dette skyldes blandt andet, at de informationer, som har været nødvendige for at udtage en stikprøve, har været tilgængelig. Desuden svarer 72 % af folkeskolerne ja til, at de har en madordning, der indebærer at eleverne kan få eller købe et komplet frokostmåltid, som erstatning for madpakken. Dette ønskes undersøgt nærmere.

Der er på baggrund af Undervisningsministeriets oplysninger over danske grundskoler udtaget en stikprøve fra gruppen af folkeskoler, som ikke svarede på det udsendte spørgeskema (Undervisningsministeriet, 2007). Stikprøven bestod af 48 skoler, som var repræsentative for danske folkeskoler, hvad angår fordeling på regioner, urbaniseringsgrad og størrelse. Disse skoler er blevet ringet op og har fået stillet spørgsmål om, hvorvidt de har en mad- og måltidspolitik og en madordning, jf. spørgeskemaets spørgsmål 4 og 6 (bilag 1).

I alt 56% af de skoler, der blev ringet op, svarede ja til spørgsmålet om, hvorvidt de havde en madordning, der indebar, at eleverne havde mulighed for at få eller købe et frokostmåltid som erstatning for madpakken. I alt 38% af disse skoler havde en nedskrevet mad- og måltidspolitik.

Ud fra resultatet af denne bortfaldsundersøgelse fremgår det, at der er en tendens til en øget forekomst af madordninger i gruppen af skoler, der har svaret på spørgeskemaet (72%), sammenlignet med de indsamlede svar fra bortfaldsundersøgelsen (56%). Tilsvarende resultat gælder tilstedeværelsen af mad- og måltidspolitikker. I alt 45% af de skoler, der har svaret på spørgeskemaet, har angivet, at de har en nedskreven mad- og måltidspolitik mod 38% i bortfaldsundersøgelsen.

I forbindelse med telefoninterviewet blev det klart, at det var vigtigt, at respondenterne havde hørt definitionen af, hvad et komplet frokostmåltid indebar, før de kunne svare på spørgsmålet om, hvorvidt skolen havde en madordning, der levede op til definitionen. For at undersøge om de respondenter, der har svaret på det webbaserede spørgeskema, har været opmærksomme på definitionen af et fuldt frokostmåltid, er der efterfølgende trukket et tilfældigt udsnit ud blandt respondenter fra spørgeskemaundersøgelsen, der har svaret ja til, at de havde en madordning. Stikprøven bestod af 20 skoler. Alle de 20 folkeskoler, der blev ringet op, havde en madordning, der levede op til, at eleverne kunne få eller købe et komplet frokostmåltid.

Dette bevirker, at det er sandsynligt, at 72% af de folkeskoler, der har svaret på spørgeskemaet har en madordning, hvorfra eleverne har mulighed for at få et fuldt frokostmåltid. Men andelen i gruppen, der ikke har svaret, er en anelse lavere. Det vurderes derfor, at omkring 2/3 af folkeskolerne i Danmark har en madordning, der indebærer, at børnene har mulighed for at få eller købe et fuldt frokostmåltid.

En tilsvarende bortfaldsundersøgelse er ikke foretaget for de øvrige institutioner, da data for de enkelte institutioner er mindre let tilgængelige. Det er muligt, at de opnåede resultater kan være biased på samme vis, som tilfældet har været for folkeskolerne.

Sammenfatning og afsluttende kommentarer

Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender har i Fødevarerpolitisk redegørelse fra november 2006 fokus på madordninger og mad- og måltidspolitikker i dagtilbud og på skoler. Udarbejdelse og løbende praktisering af en mad- og måltidspolitik og/eller en madordning kan være gode rammer for arbejdet med at hjælpe børn og unge til en sundere kost og livsstil.

Antallet af madordninger og politikker inden for mad og måltider og bevægelse er undersøgt ved en webbaseret spørgeskemaundersøgelse. Spørgeskemaet er sendt til 2102 skoler og 4301 institutioner. I alt 2390 svarede på spørgeskemaet, svarende til en svarprocent på 38,2.

Mad- og måltidspolitikker er udbredte og udgør i dagtilbud i form af vuggestuer, integrerede institutioner og børnehaver henholdsvis 88%, 77% og 68%. For skolernes vedkommende svarer 45% af de deltagende folkeskoler, at de har en politik for mad- og måltider og tilsvarende tal for privat- og friskoler er 33%.

Politikker for bevægelse og fysisk aktivitet forekommer i 65% af de deltagende vuggestuer. I alt 46% af de integrerede institutioner har en politik for området og tallet for børnehaverne er 45%. Folkeskoler og privat-/friskoler har en politik for bevægelse på henholdsvis 24% og 29% af skolerne.

Hvad angår madordninger er der også forskel på forekomsten og hyppighed afhængig af institutionstype. I 87% af vuggestuerne er der en madordning og oftest alle ugens hverdage (82%). Forældrene bidrager til maden i 13% af vuggestuerne. I alt 2% af vuggestuerne svarer, at forældrene dækker hele udgiften til maden. Forældrene bidrager i 12% af vuggestuerne til driften. Ingen vuggestuer har oplyst, at forældrene dækker hele udgiften til såvel mad og drift.

I de integrerede institutioner har 72% madordninger for børnene i vuggestuealderen. For børnehavebørn i integrerede institutioner er tallet 17%. For vuggestuebørnene er det i 92% af institutionerne en daglig begivenhed, og for børnehavebørnene eksisterer madordningen som en daglig mulighed i 49% af de integrerede institutioner, der har en madordning til børn i denne aldersgruppe. Forældrene bidrager til finansieringen til maden i 14% af de institutioner, der har vuggestuebørn og i 72% af institutionerne der har madordninger til børnehavebørnene. Tilsvarende tal for driftsudgifter er 12% og 30%. Hele udgiften til mad dækkes af forældrene til vuggestuebørn i integrerede institutioner i 6% af institutionerne, og i 0,5% af integrerede institutioner med vuggestuebørn er det forældrene, der dækker hele udgiften til såvel mad som drift. For forældrene til børnehavebørn i integrerede institutioner forholder det sig således, at de i 48% af institutionerne dækker hele udgiften til mad. I 8% af integrerede institutioner med madordninger til børnehavebørn dækker forældrene hele udgiften til såvel mad som drift.

I alt 12% af børnehaverne har en madordning. I 56% af denne type institution forekommer muligheden for et frokostmåltid 1-2 dage om ugen, og i 28% af børnehaverne der har madordninger er det alle hverdage. Forældrene er med til at finansiere maden i 70% af børnehaverne, og i 41% af børnehaverne er det udelukkende forældrene, der betaler udgiften til maden. Driftsudgifter bidrager forældrene til i 11% af institutionerne. Såvel udgiften til mad og drift finansieres helt af forældrene i 3% af børnehaverne.

På baggrund af den webbaserede spørgeskemaundersøgelse og efterfølgende telefoninterviews vurderes det, at ca. 2/3 af folkeskolerne har en madordning. Udgifterne til mad finansieres i høj

grad af forældrene, i og med at de er med til at finansiere udgiften til maden på 99% af skolerne, og forældrene dækker udgiften til mad helt på 94% af skolerne. I forhold til drift er forældrene med til at finansiere dette på 27% af skolerne. På 13% af skolerne dækker forældrene hele udgiften til såvel mad som drift.

I alt 44% af de deltagende privat-/friskolerne svarer, at de har en madordning. Forældrene er med til at finansiere denne ordning, hvad maden angår på 85% af skolerne, og i 18% hvad driftsudgifter angår. På 77% af privat-/friskolerne står forældrene for hele udgiften til mad. På 4% af skolerne dækker forældrene hele udgiften til såvel mad som drift.

Af Fødevarerpolitisk redegørelse fra november 2006 fremgår det, at regeringen ønsker, at det måltid mad, børnene i dagtilbud og på skoler skal kunne købe, skal være et sundt måltid (Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, 2006). Denne undersøgelse har kortlagt antallet af madordninger, men ikke set på kvaliteten af den mad, der serveres i dagtilbud og på skoler.

Derudover har undersøgelsen kortlagt antallet af mad- og måltidspolitikker. Det er imidlertid væsentligt at være opmærksom på, at der ikke nødvendigvis er en sammenhæng mellem tilstedeværelsen af en mad- og måltidspolitik og sundere tilgængeligt mad til børnene (Christensen & Hansen, 2007). Der mangler således danske undersøgelser af kvaliteten af de eksisterende mad- og måltidspolitikker, herunder om de rapporterede mad- og måltidspolitikker lever op til definitionen af en mad- og måltidspolitik, og om de eksisterende politikker er en kommunal politik eller institutionens egen. Kvaliteten af en mad- og måltidspolitik vil afhænge af, om den er forankret i institutionen eller på skolen og dermed har indflydelse på den eksisterende mad og måltidskultur, eller om mad- og måltidspolitikken udelukkende er en "hyldepolitik".

Referencer

Christensen LM & Hansen KS: Kvalitet af skolefrokost – mad- og drikkevareudbud i danske grundskoler. Fødevareinstituttet, Søborg, 2007.

Danmarks Statistik. www.statistikbanken.dk (PAS2: Institutioner, plader, indskrevne børn og personale i pasningstilbud mv. efter områder og foranstaltning), juli 2007.

Fagt et al.: Børn og unges måltidsvaner 2000-2004. Fødevareinstituttet, Søborg, 2007.

FLIK/IDA: Mad på skoler – er vi parate til udfordringen? En vidensopsamling om sunde skolemadsinitiativer fra en ekspertgruppe. FLIK. 2007.

Grønfeldt V, Nyboe M og Mikkelsen BE: Hvor sunde er de danske børnehaver? Resultater fra en spørgeskemaundersøgelse blandt dagtilbud til 3-6 årige. Fødevareinstituttet DTU, august 2007.

Hendrup I. Personlig meddelelse vedr. Danmarks Statistiks inddeling af landets kommuner i geokoder i 2007. Danmarks Statistik, 9. juli 2007.

Lissau et al.: Mad og fysisk aktivitet i børnehaver, skoler og fritidshjem/skolefritidsordninger. Udviklingen i mad og måltider i skoler og fritidshjem/skolefritidsordninger fra 1999-2004. SIF, København, 2006.

Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender: Fødevarepolitisk redegørelse – i et forbrugerperspektiv. November 2006.

Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender: Dagtilbudsloven. LOV nr. 501 af 06/06/2007. 2007.

Schmidt L: Online spørgeskemaundersøgelse i forbindelse med Food+Lab projektet. Udarbejdet af spot for Cbindslev/Fødevareindustrien, København, 2006.

Styrelsen for Social Service: Statusundersøgelse om forældrebetalte madordninger i dagtilbud. 21. marts, 2006.

Undervisningsministeriet, Grundskole nøgletal, klasser og elever 1999/00-2006/07, www.uddannelsesstatistik.dk, juli og september 2007.

Bilag 1: Spørgeskema

Hvor mange madordninger er der i Danmark?

Velkommen til Fødevareinstituttet DTU og Fødevarestyrelsens undersøgelse om madordninger.

Hjælp os med at finde ud af, hvor mange madordninger der er i Danmark, som led i arbejdet med at skabe gode rammer for danske børns kost.

Hvis du har spørgsmål vedrørende spørgeskemaet eller undersøgelsen, er du velkommen til at ringe til Fødevareinstituttet og tale med Marianne Sønderby Sabinsky på telefon 72 34 75 11. Såfremt der er tekniske problemer, kontakt venligst WEBPOL på telefon 33 47 21 78.

I hvilken type institution er du beskæftiget?

(sæt ét kryds)

1.	Vuggestue	☐
2.	Integreret institution	☐
3.	Børnehave.....	☐
4.	Folkeskole	☐
5.	Privatskole/friskole	☐

2. I hvilken kommune ligger institutionen/skolen?

3a. Hvor mange børn er der i institutionen/skolen (angiv antal børn)

3b. Hvilken aldersgruppe er der i institutionen/skolen?

skriv alderen på yngste og ældste barn –

fra år til år

Mad- og måltidspolitik

4. Har institutionen/skolen en nedskreven politik for mad og måltider*?

(sæt ét kryds)

1.	Ja	☐
2.	Nej	☐
3.	Andet, åben	☐

** Med en politik for mad og måltider forstås formelle og erklærede beslutninger vedr. mad og måltider, som er vedtaget for institutionen/skolen. Politikken kan indeholde målsætninger/retningslinier for den mad, der serveres/medbringes (fx ernæringsmæssig kvalitet) og regler for måltider (fx fysiske rammer, tidsforbrug og samværsformer).*

Bevægelsespolitik

5. Har institutionen/skolen (hvis skole: udover faget idræt) en nedskreven politik for bevægelse og fysisk aktivitet*?

(sæt ét kryds)

1.	Ja	☐
2.	Nej	☐
3.	Andet, åben	☐

** Med en politik for bevægelse og fysisk aktivitet forstås formelle og erklærede beslutninger, som er vedtaget for institutionen/skolen. Politikken kan indeholde målsætninger for børnenes bevægelse og fysiske aktivitet samt regler for bevægelse og fysisk aktivitet.*

Madordning

Integrerede institutioner: Spørgsmålene 6-12 besvares særskilt for vuggestuebørn og børnehavebørn.

6. Har institutionen/skolen en madordning, der indebærer, at børnene har mulighed for at få/købe (kun tilføjes i spørgsmål til skoler) et frokostmåltid*, som erstatning for madpakken?

(sæt ét kryds)

1.	Ja	☐
2.	Nej	☐

* Ved frokostmåltid forstås et komplet måltid, som indeholder en proteindel (kød/fjerkræ/æg), en stivelsesdel (kartofler/ris/pasta/brød) og en grøntdel (grøntsager/frugt). Proteindelen kan dog udskiftes med en af de to andre dele ved en vegetarisk ret.

Hvis Ja fortsæt med spørgsmål 7

Hvis Nej gå videre til spørgsmål 11

7. Hvor hyppigt har børnene mulighed for at få/købe (kun tilføjes i spørgsmål til skoler) et frokostmåltid som erstatning for madpakken?

(sæt ét kryds)

1.	Alle ugens dage	☐
2.	3-4 dage om ugen	☐
3.	1-2 dage om ugen	☐

8. Hvordan finansieres madordningen til børnene – hvem dækker udgifterne?

(Markér mindst ét svar i hver vandrette linie)

	Ingen udgift	Udgift til maden	Udgift til drift	Ved ikke
1. Forældre	☐	☐	☐	☐
2. Institution	☐	☐	☐	☐
3. Kommune	☐	☐	☐	☐
4. Andre	☐	☐	☐	☐

9. Er madordningen til børnene permanent eller midlertidig (fx en forsøgsordning)?

(sæt ét kryds)

- 1. En permanent madordning
- 2. En midlertidig madordning

10. Hvor er maden til børnene produceret?

(sæt ét kryds)

- 1. Leveret fra ekstern(e) leverandører
- 2. Produceret på skolen/institutionen
- 3. Kombination af egenproduktion og eksternt produceret

11. Er der andre madtilbud til børnene?

(sæt ét kryds)

- 1. Ja
- 2. Nej

Hvis ja gå til spørgsmål 12
Hvis nej gå til spørgsmål 13

12. Hvilke andre madtilbud er der til vuggestue/børnehavebørnene?

(sæt gerne flere krydser)

- 1. Morgenmad
- 2. Formiddagsmåltid
- 3. Frokost supplement til madpakken
- 4. Eftermiddagsmåltid/frugtordning
- 5. Andet

Afslutning

13. Fødevarestyrelsens Alt om kost rejsehold giver gratis råd og vejledning om udarbejdelse af mad- og måltidspolitikker og etablering af madordninger. De kan kontaktes på 80601060.

Havde du i forvejen kendskab til Fødevarestyrelsens rejsehold?

(sæt ét kryds)

1. Ja
2. Nej

14. Hvem har medvirket ved besvarelsen af dette spørgeskema?

(sæt gerne flere krydser)

1. Leder/souschef
2. Uddannet pædagog
3. Pædagogmedhjælper
4. Anden person, nævn venligst hvem.....

Ønsker du at deltage i lodtrækningen om 25 stk. Alt om kost kokebog, bedes du opgive dit navn og adresse

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr.: _____

By: _____

BEMÆRK: Besvarelsen er anonym, selvom du angiver navn og adresse.

- TAK FOR HJÆLPEN -

Fødevareinstituttet
Danmarks Tekniske Universitet
Mørkhøj Bygade 19
2860 Søborg

T: +45 72 34 70 00
F: +45 72 34 70 01
www.food.dtu.dk

ISBN: 978-87-92158-11-6